

המכון
לחירות ואחריות

בית ספר לאודר
לממשל, דיפלומטיה
ואסטרטגיה

אוניברסיטת
רייכמן

סקר ערכים דמוקרטים וליברליים בישראל 2022

דצמבר 2022

גב' גל ביטון

עוזרת מחקר, המכון לחירות ואחריות

ד"ר עומר יעיר

מנהל מחקר ועמית מחקר, המכון לחירות ואחריות

ד"ר קרן לוי גנני-סניידר

מנהלת תוכן ותקשורת ועמיתת מחקר המכון לחירות ואחריות

ד"ר אמנון כוורי

ראש המכון לחירות ואחריות

הצעה להפניה בשימוש ביבליוגרפי:

ביטון, גל, עומר, יעיר, קרן, לוי גנני-סניידר ואמנון כוורי. 2023. "סקר ערכים דמוקרטים וליברליים בישראל, 2022". סקרי המכון לחירות ואחריות, אוניברסיטת רייכמן.

תוכן עניינים

2.....	תקציר
3.....	(1) מבוא:
4.....	(2) כיצד ישראלים מבינים את המושג "דמוקרטיה"?
6.....	(3) חשיבותם של מאפיינים שונים בדמוקרטיה – והאם מתקיימים בישראל:
13.....	(4) עמדות ביחס לדמוקרטיה הישראלית:
17.....	(5) תמיכה בעמדות דמוקרטיות ואנטי-דמוקרטיות בישראל:
21.....	(6) עמדות בנוגע לאלימות פוליטית:
24.....	(7) יחסי יהודים-ערבים:
27.....	(8) קידום שוויון בין קבוצות שונות:
30.....	(9) קיטוב פוליטי חברתי-רגשי – יחס לימנים ושמאלנים:
32.....	נספח - מתודולוגיה:

תקציר

סקר הערכים הדמוקרטיים והליברליים בחברה הישראלית שבוצע במהלך דצמבר 2022 על ידי המכון לחירות ואחריות באוניברסיטת רייכמן, בחן היבטים שונים של תפיסות דמוקרטיות וערכים ליברליים בקרב הציבור הישראלי. הסקר כלל 1,543 משיבים, המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה הישראלית, כאשר מתוכם 1,278 היו משיבים יהודים, ו-265 משיבים ערבים.

הסקר מעלה מספר ממצאים מרכזיים. ראשית, עבור מרבית הציבור הישראלי חשוב לחיות במדינה דמוקרטית, אך הציבור גם אינו שבע רצון מתפקוד הדמוקרטיה הישראלית. בנוסף, הישראלים מצביעים על שורה של מאפיינים כחשובים מאד עבור מדינה דמוקרטית, בדגש על מאפיינים של בחירות חופשיות, אופוזיציה פוליטית והגנה על השוויון, אך הם מעריכים שרבים ממאפיינים אלו אינם מתקיימים כיום במדינת ישראל באופן משביע רצון.

שנית, בכל הנוגע לחילוקי דעות בין קבוצות פוליטיות שונות בישראל, הרי שניתן לומר שלצד הסכמות גורפות בנושאים שונים, ישנם גם חילוקי דעות עמוקים. מחד, ישנה הסכמה רבה למדי בנוגע להימנעות מאלימות פוליטית ולחשיבות של בחירות חופשיות. מנגד, ישנם הבדלים בולטים בקרב קבוצות אידיאולוגיות שונות – כמו גם בקרב מצביעי מפלגות הקואליציה והאופוזיציה, ובין משיבים יהודים וערבים – בשורה של סוגיות, כולל בנוגע לקידום שוויון בין קבוצות שונות.

ממצאים אלו מעלים תמונה מורכבת של החברה הישראלית, כאשר לצד מספר סוגיות בהן ניכרת הסכמה גורפת בקרב כלל האזרחים, ניכרות גם אי-הסכמות בולטות וקיטוב חברתי גדול.

(1) מבוא:

סקר זהו הינו הסקר השני של המכון לחירות ואחריות בבית הספר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה הבוחן עמדות דמוקרטיות וליברליות בציבור הישראלי. סקר זה הוא חלק ממחקר עיתי, אשר נערך פעם בשנה על מנת לבחון נטיות ומגמות בעמדות דמוקרטיות וליברליות בקרב הציבור הישראלי, כמו גם בסוגיות שונות העומדות על סדר היום הציבורי.

נכון לינואר 2023, הציבור הישראלי נמצא בתקופה פוליטית סוערת. רק לפני מספר חודשים, ב-1 בנובמבר 2022, נערכו הבחירות החמישיות מאז 2019, כאשר לקראת סיומה של 2022 הושבעה ממשלת ישראל ה-37 בראשות בנימין נתניהו. גם במהלך השנה האחרונה ראינו ניסיונות לשינוי של כללי המשחק הפוליטיים, לצד התייצבות שני גושים בולטים של בעד ונגד ממשלה בראשות בנימין נתניהו, תוך התגברות של שיח פוליטי מתלהם. במהלך השבועות האחרונים, לאחר פרסום הצעתו של שר המשפטים יריב לוין לעריכת רפורמה משפטית, אשר רבים טוענים כי תחליש באופן ניכר את כוחה ועצמאותה של הרשות השופטת ומערכת המשפט בכללותה, אנו רואים עוד התגברות של הקיטוב הפוליטי בישראל, לצד מחאה ציבורית נרחבת.

בסקר שערכנו במהלך דצמבר 2022 – לפני פרסום ההצעה של המשפטים לוין לאותה "רפורמה משפטית" – ביקשנו לבחון את עמדות הציבור הישראלי בנוגע לשורה של סוגיות פוליטיות מרכזיות, לתפיסות של ערכים דמוקרטיים שונים, לעמדות בנוגע לאופי הדמוקרטיה הישראלית בימים אלו, ולעמדות לגבי שורה של נושאים הנוגעים לערכים ליברליים וקידום שוויון בין קבוצות שונות בציבוריות הישראלית.

בין השאלות המופיעות בסקר ישנן שאלות הבוחנות כיצד המשיבים בסקר מבינים את המושג "דמוקרטיה" (סעיף 2 להלן), ואילו מאפיינים המשיבים בסקר סבורים כי הם מאפיינים חיוניים עבור מדינה דמוקרטית (סעיף 4). בנוגע לדמוקרטיה הישראלית, המשיבים נשאלו מה מידת שביעות רצונם ביחס לדמוקרטיה הישראלית (סעיף 3), האם מאפיינים שונים מתקיימים כיום בישראל (סעיף 4), מהי מידת התמיכה שלהם בסוגיות שונות הנוגעות לדמוקרטיה בישראל (סעיף 5), ומהו יחסם לצורות שונות של אלימות פוליטית (סעיף 6). לבסוף, המשיבים נשאלו גם על יחסי יהודים וערבים (סעיף 7), תמיכתם בקידום שוויון בין קבוצות שונות (סעיף 8), ושאלות המודדות קיטוב פוליטי-חברתי בין ימין ושמאל בישראל (סעיף 9).

אנו סבורים שממצאי סקר זה יסייעו לנבחרי ציבור ואזרחים מתעניינים להבין טוב יותר את דעת הקהל הישראלית בנוגע לתפישות ועמדות של ישראלים ביחס לדמוקרטיה הישראלית.

הסקר הינו סקר מקוון אשר נערך על ידי חברת גיאוקרטוגרפיה, בתאריכים 6–18 בדצמבר 2022. בסך הכל, 1,543 משיבים בני 18 ויותר השלימו את הסקר (1,278 משיבים יהודים ו-265 משיבים ערבים). טעות הדגימה המרבית לכלל מדגם הינה 2.5% ברמת ביטחון של 95%. לפירוט נוסף על המתודולוגיה, ראו בנספח בסוף המסמך.

טבלה 1. המאפיינים החשובים ביותר של משטר דמוקרטי, לפי המשיבים:

מילה/ביטוי	שיעור במדגם (%)
שלטון העם/רצון העם/בחירת העם	15.9
חופש ביטוי	14.1
חופש/חירות	12.7
שוויון/שוויון זכויות	12.5
רצון הרוב/הכרעת הרוב/שלטון הרוב	7.2
חופש בחירה	6.6
בחירות	3.3
זכויות מיעוט	1.3

(3) חשיבותם של מאפיינים שונים בדמוקרטיה – והאם מתקיימים בישראל:

ישנם מאפיינים רבים ומגוונים לקיומה של דמוקרטיה, וביניהם קיומן של בחירות חופשיות, קיומה של מערכת משפט עצמאית, שוויון בפני החוק, הגנה על זכויות מיעוט, אופוזיציה עצמאית ושקיפות ממשלתית. בסקר זה בחנו עד כמה הציבור הישראלי מייחס חשיבות למאפיינים שונים אלו בדמוקרטיה, והאם הציבור סבור כי המאפיינים הללו מתקיימים כיום בישראל. הדבר מאפשר מעין בחינה של "הרצוי והמצוי" ביחסם של ישראל למאפיינים אלו.

לשם כך, המשיבים בסקר הוקצו אקראית לענות על מספר שאלות שונות: בערך מחצית מהמשיבים נשאלו באיזו מידה לדעתם כל אחד משורה של מאפיינים שנציג להלן הינו מאפיין חיוני של מדינה דמוקרטית (0- לא מאפיין חיוני כלל של מדינה דמוקרטית; 10- משמעו מאפיין חיוני מאד של מדינה דמוקרטית). ולעומתם, שאר המשיבים נשאלו באיזו מידה לדעתם כל אחד ממאפיינים הללו מתקיים כיום במדינת ישראל.

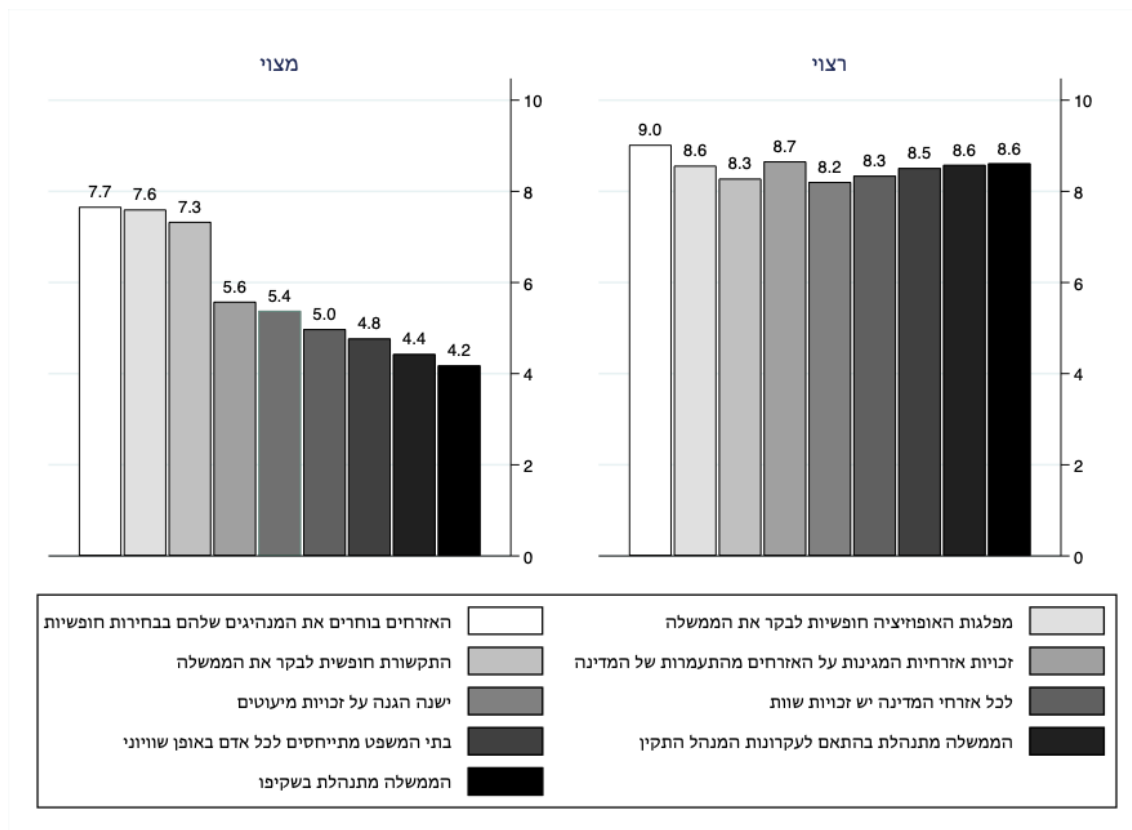
נתחיל בפירוט על השאלות הכלליות יותר, העוסקות ב"רצוי" – עד כמה מאפיין כלשהו הינו מאפיין חיוני של מדינה דמוקרטית. ממצאים אלו מוצגים בגרף בצד ימין של תרשים 3 להלן. ניכר כי המאפיין החיוני ביותר עבור הציבור בישראל הוא זה הקרוב ביותר להגדרה של "דמוקרטיה פורמלית" – המדגישה את שלטון הרוב (לעומת "דמוקרטיה מהותית" המדגישה חירויות ושוויון בין האזרחים) – זהו המאפיין "האזרחים בוחרים את המנהיגים שלהם בבחירות חופשיות" (ציון ממוצע של 9.0). מאפיינים נוספים בעלי ציון גובה הניתן על ידי המשיבים הינם: "זכויות אזרח המגינות על האזרחים מהתעמרות המדינה" (8.7), "מפלגות האופוזיציה חופשיות לבקר את הממשלה" (8.6), "הממשלה מתנהלת בשקיפות" (8.6), "הממשלה מתנהלת בהתאם לעקרונות המנהל התקין" (8.6), ולבסוף "בתי המשפט מתייחסים לכל אדם באופן שוויוני" (8.5). בעוד המאפיינים הכי פחות חיוניים, אם כי עדיין בעלי ציון יחסית גבוה, הינם: "לכל אזרחי המדינה זכויות שוות" (8.4), "התקשורת חופשית לבקר את הממשלה" (8.3), ו-"ישנה הגנה על זכויות של קבוצות מיעוטים" (8.2).

מנגד, הגרף השמאלי בתרשים 2 מציג תמונה עגומה למדי, כאשר נשאלו המשיבים האם כל אחד מהמאפיינים הללו מתקיים כיום במדינת ישראל. ניתן לראות ערכים נמוכים יותר באופן משמעותי מאשר ה"רצוי" וגם שיש הבדל גדול בין המאפיינים השונים. המאפיין שלדעת הציבור בישראל הינו הבעייתי ביותר, זה שאינו מתקיים במידה רבה כיום בישראל, הינו "הממשלה מתנהלת בשקיפות" (4.2). מיד לאחריו עומדים המאפיינים הבאים עם הציונים הנמוכים ביותר: "הממשלה מתנהלת בהתאם לעקרונות המנהל התקין" (4.4), "בתי המשפט מתייחסים לכל אדם באופן שוויוני" (4.8), "לכל אזרחי המדינה זכויות שוות" (5.0). גם המאפיינים של "ישנה הגנה על זכויות של קבוצות מיעוטים" (5.4), "זכויות אזרח המגינות על האזרחים מהתעמרות המדינה" (5.6), זכו לציונים נמוכים יחסית.

המאפיינים עם הציונים הגבוהים יותר הינם "האזרחים בוחרים את המנהיגים שלהם בבחירות חופשיות" (7.7), "מפלגות האופוזיציה חופשיות לבקר את הממשלה" (7.6), ו-"התקשורת חופשית לבקר את הממשלה" (7.3).

תרשים 2. חשיבותם של מאפיינים שונים בדמוקרטיה: "רצוי" (גרף ימני) ו-"מצוי" (גרף שמאלי)

מקרא: הסקאלות השונות בתרשים נעות בין 0-10. הגרף בצד ימין מציג את ה"רצוי" והגרף בצד שמאל מציג את ה"מצוי".

ממצאים אלו מעלים תמונה מדאיגה. בעוד אזרחי ישראל מביעים עניין רב בחשיבותם של מאפיינים דמוקרטיים, כפי שמוצג בגרף השמאלי בתרשים 2, ישנו פער מהותי בין ה"רצוי" וה"מצוי". אזרחי ישראל סבורים כי מאפיינים דמוקרטיים חשובים כמו שקיפות הממשלה ושמירה על זכויות מיעוטים אינם מתקיימים כיום באופן ברור במדינת ישראל.

הבדלים בין קבוצות פוליטיות שונות:

בחלוקה לפי קבוצות פוליטיות שונות באוכלוסייה, כפי שמוצג בטבלה 2, לא ניכרים הבדלים משמעותיים בדירוג של שאלות ה"רצוי" – האם מאפיינים שונים הינם מאפיינים חיוניים במדינה דמוקרטית. באופן כללי כלל הקבוצות נותנות דירוג גבוה מאוד למגוון מאפייני הדמוקרטיה שהוצגו בפניהם. המאפיין הדמוקרטי החשוב ביותר עבור כלל הקבוצות הינו בחירות חופשיות, בעוד המאפיין הכי פחות חשוב הוא הגנה על זכויות מיעוטים. יחד עם זאת, נמצאו הבדלים בין מצביעי הקואליציה למצביעי האופוזיציה במספר תחומים הכוללים את (1) היכולת של התקשורת לבקר את הממשלה בחופשיות, (2) הגנה על זכויות מיעוטים ו-(3) יחס שווה מטעם בית המשפט לכל אדם – מצביעי הקואליציה דירגו את שלושת הנושאים כפחות חשובים ביחס למצביעי האופוזיציה.

הבדלים בולטים יותר ישנם ביחס לשאלות ה"מצוי": עד כמה מאפיינים אלו מתקיימים כיום בישראל. טבלה 3 מציגה את הממצאים בחלוקה לקבוצות שונות. בחירות חופשיות עדיין הינו מאפיין המדורג באופן הגבוה ביותר, אם כי אזרחים ערבים מציגים דאגה גדולה יותר לאופן שבו מתקיימים בחירות חופשיות היום בישראל. למעשה, הבדלים משמעותיים בין ערבים ליהודים נמצאו ביחס לכל המאפיינים, כאשר הראשונים נותנים ציונים נמוכים בהרבה ביחס לאחרונים. דפוס דומה ניתן למצוא בין מצביעי הקואליציה לאופוזיציה, כאשר אלו האחרונים מדרגים נמוך יותר את האופן שבו המאפיינים הדמוקרטיים מתקיימים כיום בישראל, להוציא המאפיינים של בחירות חופשיות, יכולת האופוזיציה לבקר את הממשלה, ו-חשיבותם של זכויות אזרח.

זאת ועוד, חרדים הביעו דירוג נמוך להגנת זכויות מיעוט כיום ביחס לחילוניים, דתיים-לאומיים ומסורתיים. ציון נמוך ביותר ניתן על ידי משיבים חרדים ודתיים-לאומיים לאופן השוויוני שבו בית המשפט מתייחס לכל אדם. משמע, קבוצות אלו מאמינות כי בית המשפט הינו מוטה ואינו מקנה יחס שווה לכל אדם העומד בפניהם.

בבחינת ההבדלים בין אלו המגדירים עצמם כימין, מרכז או שמאל אידיאולוגי, ניכרים הבדלים במאפיינים הבאים: (1) התקשורת חופשית לבקר את הממשלה, (2) ישנה הגנה על זכויות מיעוטים, (3) לכל אזרחי המדינה זכויות שוות, (4) בתי משפט מתייחסים לכולם באופן שוויוני, ולבסוף, (5) הממשלה מתנהלת בשקיפות. זאת כאשר אלו המגדירים עצמם כשמאל נותנים דירוג נמוך יותר מאלו המגדירים עצמם כימין או מרכז בכל ההיגדים שתוארו מעלה, מלבד זה המתייחס לקיומו של יחס שוויוני מטעם בית המשפט. להיגד זה אלו המגדירים עצמם כימין אידיאולוגי נתנו את הדירוג הנמוך ביותר.

טבלה 2. החשיבות של מאפיינים שונים בדמוקרטיה:

הממשלה מתנהלת בשקיפות	הממשלה מתנהלת בהתאם לעקרונות המנהל התקין	בתי המשפט מתייחסים לכל אדם באופן שוויוני	לכל אזרחי המדינה זכויות שוות	ישנה הגנה על זכויות של קבוצות מיעוטים	זכויות אזרח המגינות על האזרחים מהתערבות המדינה	התקשורת חופשית לבקר את הממשלה	מפלגות האופוזיציה חופשיות לבקר את הממשלה	האזרחים בוחרים את המנהיגים שלהם בבחירות חופשיות
זיהוי עצמי אידיאולוגי								
8.3	8.4	8.2	8.0	7.8	8.4	7.8	8.3	9.0
8.8	8.8	8.7	8.7	8.6	9.0	8.5	8.6	9.1
9.1	8.8	8.8	8.8	8.9	8.9	8.9	9.1	9.1
הצבעה למפלגה בקואליציה או אופוזיציה								
8.2	8.2	7.9	8.0	7.5	8.3	7.3	7.9	8.9
9.0	8.9	8.8	8.7	8.8	8.9	8.9	9.0	9.2
לאום								
8.7	8.7	8.5	8.3	8.1	8.7	8.3	8.6	9.2
8.1	8.2	8.5	8.4	8.7	8.7	8.3	8.5	8.4
מידת דתיות (מדגם יהודי בלבד)								
9.1	8.8	8.6	8.6	8.1	8.6	7.8	8.0	9.3
8.3	8.7	7.8	7.6	7.5	8.5	7.8	8.0	9.3
8.3	8.1	8.2	8.1	7.9	8.6	7.9	8.2	8.8
8.9	8.8	8.8	8.5	8.4	8.8	8.7	8.9	9.2

מקרא: התשובות ניתנו בסקאלה של 0-10 (0- לא מאפיין חיוני כלל של מדינה דמוקרטית; 10- מאפיין חיוני מאד של מדינה דמוקרטית).

טבלה 3. האם מאפיינים שונים של הדמוקרטיה מתקיימים כיום בישראל?:

הממשלה מתנהלת בשקיפות	הממשלה מתנהלת בהתאם לעקרונות המנהל התקין	בתי המשפט מתייחסים לכל אדם באופן שוויוני	לכל אזרחי המדינה זכויות שוות	ישנה הגנה על זכויות של קבוצות מיעוטים	זכויות אזרח המגילות על האזרחים מהתערבות המדינה	התקשורת חופשית לבקר את הממשלה	מפלגות האופוזיציה חופשיות לבקר את הממשלה	האזרחים בוחרים את המנהיגים שלהם בבחירות חופשיות	
זיהוי עצמי אידיאולוגי									
4.5	4.8	4.0	5.3	6.0	5.8	7.9	7.9	7.9	ימין
4.2	4.2	5.4	5.1	5.1	5.4	7.2	7.5	7.5	מרכז
3.6	4.1	5.5	4.3	4.4	5.3	6.5	7.2	7.3	שמאל
הצבעה למפלגה בקואליציה או אופוזיציה									
4.6	5.0	4.0	5.7	6.0	6.0	7.9	7.9	7.9	קואליציה
4.1	4.1	5.6	4.5	5.0	5.5	7.0	7.6	7.7	אופוזיציה
לאום									
4.3	4.6	4.7	5.2	5.7	5.8	7.7	7.9	7.9	יהודי
3.5	3.7	5.2	3.7	3.6	4.4	5.4	6.2	6.4	ערבי
מידת דתיות (מדגם יהודי בלבד)									
4.0	4.0	3.0	4.7	4.5	5.3	7.6	8.2	7.6	חרדי
4.4	4.9	3.0	5.5	6.5	6.1	7.8	7.6	8.0	דתי-לאומי
4.5	4.9	4.6	5.5	6.3	5.8	7.8	8.0	7.9	מסורתי
4.2	4.5	5.7	5.1	5.4	5.8	7.7	7.8	8.0	חילוני

מקרא: התשובות ניתנו בסקאלה של 0-10 (0- המאפיין כלל לא מתקיים כיום במדינת ישראל; 10- המאפיין מתקיים כיום במדינת ישראל במידה הרבה ביותר).

(4) עמדות ביחס לדמוקרטיה הישראלית:

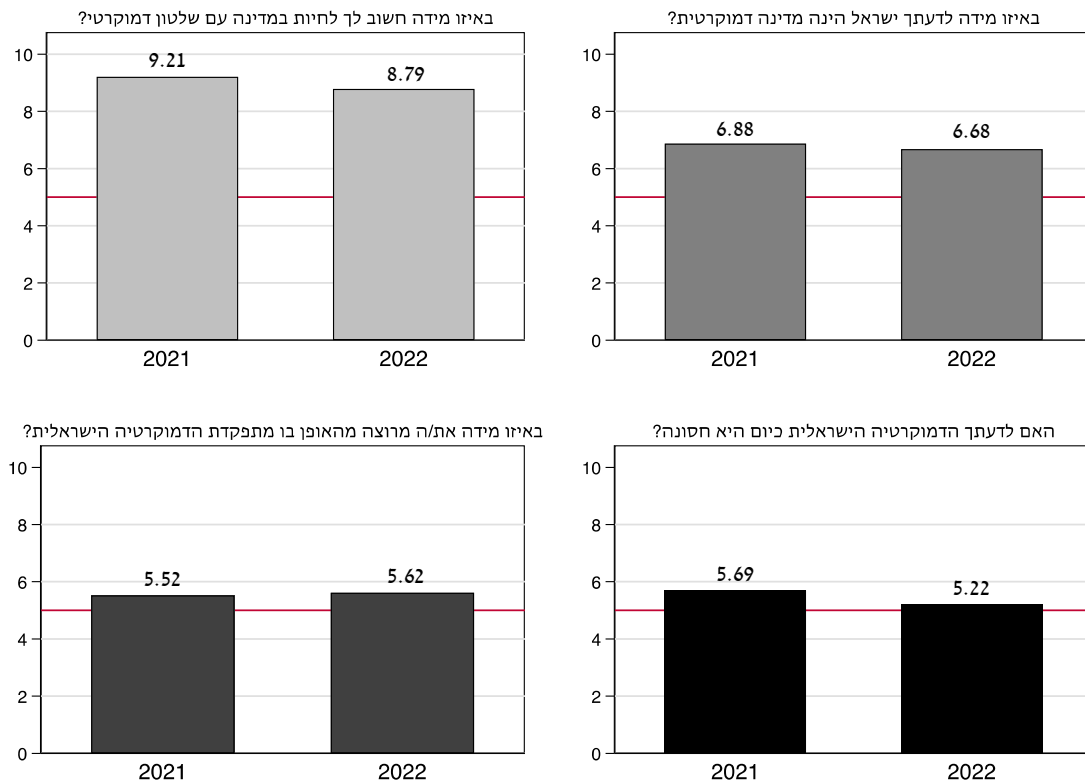
כיצד הציבור הישראלי תופס את הדמוקרטיה הישראלית כיום, והאם תפיסתו השתנתה בשנה האחרונה לאור השינויים הפוליטיים התכופים שידעה ישראל? כדי לענות על שאלות חשובות אלו, המשיבים בסקר נשאלו מספר שאלות. ראשית, עד כמה חשוב למשיבים בסקר לחיות במדינה עם שלטון דמוקרטי? המשיבים בסקר נשאלו שאלה זו ונתבקשו לענות בסקאלה מ-0 (כלל לא חשוב) ל-10 (חשוב מאוד). תרשים 3 מאגד את תשובות המשיבים בסקר לשאלות ביחס לדמוקרטיה הישראלית בשנת 2022 לעומת 2021. כפי שניתן לראות, על אף שהמשיבים הביעו כי הדבר בעל חשיבות רבה עבורם, שכן מידת החשיבות הממוצעת עומדת על 8.8 בשנת 2022, הרי שמדובר בירידה קלה (אך מובהקת סטטיסטית) לעומת שנת 2021, בה הממוצע עמד על 9.2.

כאשר התבקשו המשיבים בסקר להשיב לשאלה "באיזו מידה לדעתך ישראל הינה מדינה דמוקרטית?" (0- כלל לא דמוקרטית; 10- דמוקרטית מאוד), נצפתה תמונה מסויגת הרבה יותר. הציון הממוצע שנתנו המשיבים לדמוקרטיה הישראלית עומד על 6.8 בשנת 2022 ו-6.9 בשנת 2021. מדובר בהערכה נמוכה יותר, בטח ביחס לשאלה המוצגת מעלה, אך נראה כי למרות היותה של 2022 שנה סוערת מבחינה פוליטית, הציבור הישראלי לא שינה את עמדתו בנושא בשנה האחרונה.

הסתייגות חמורה אף יותר ניתן למצוא כאשר נשאלו המשיבים לגבי תפקודה הנוכחי וחוסנה של הדמוקרטיה הישראלית. בתשובה לשאלה אודות מידת שביעות הרצון מהאופן בו מתפקדת הדמוקרטיה הישראלית (0- מאד לא מרוצה; 10- מרוצה מאוד), ממוצע כלל המדגם בשנת 2022 עמד על 5.6 ובשנת 2021 על 5.5. ניכר כי המשיבים לא שינו את עמדתם בשנה האחרונה בנושא זה ונשארים עקביים עם מידת שביעות נמוכה.

לבסוף, בתשובה לשאלה האם הדמוקרטיה הישראלית כיום היא חסונה או לא? (0- כלל לא חסונה; 10- חסונה מאוד), הממוצע בשנת 2022 הינו 5.2 ובשנת 2021 הוא 5.7. בעוד הן בשנת 2021 והן 2022 נצפה ציון נמוך כלפי חוסנה של הדמוקרטיה הישראלית, ישנה ירידה (שהיא אף מובהקת סטטיסטית) בשנה האחרונה המצביעה על ציון נמוך אף יותר ב-2022. ירידה זו מסמנת שבקרב הציבור ישנו חשש מהותי לעתיד הדמוקרטיה בישראל.

תרשים 3. עמדות ביחס לדמוקרטיה הישראלית בין שנת 2021 לשנת 2022:

מקרא: הסקאלות השונות בתרשים נעות בין 0-10. הקו האופקי משמעו ערך האמצע 5 ("נייטרלי"). רק ההבדלים בנוגע לשאלות לגבי החשיבות של חיים במדינה עם שלטון דמוקרטי (שמאל למעלה) והאם הדמוקרטיה הישראלית כיום היא חסונה (ימין למטה) הם מובהקים סטטיסטית (בשני המקרים הללו, הערכים הממוצעים ב-2022 נמוכים יותר באופן מובהק מאשר הערכים הממוצעים ב-2021).

הבדלים בין קבוצות פוליטיות שונות:

מהתוצאות המוצגות בטבלה 4 להלן עולה כי חיים במדינה עם שלטון דמוקרטי הינם חשובים עבור כלל הקבוצות השונות, בין אם מדובר בפילוח לפי זיהוי עצמי אידיאולוגי (ימין, מרכז, או שמאל), הצבעה למפלגות הקואליציה או האופוזיציה, לאום (יהודי מול ערבי), ומידת דתיות (עבור יהודים בלבד).

השוני בין הקבוצות הפוליטיות בולט יותר בתשובה לשאלה "באיזו מידה לדעתך ישראל הינה מדינה דמוקרטית?". באופן ספציפי, אלו המגדירים עצמם כשמאל אידיאולוגי, אלו מהמגזר הערבי ומצביעי האופוזיציה מדרגים את מידת הדמוקרטיה הישראלית נמוך יותר מאשר חברי הקבוצות האחרות. עוד נראה כי משיבים חרדים מדרגים נמוך יותר את הדמוקרטיה הישראלית ביחס לחילוניים, מסורתיים ודתיים-לאומיים.

תמונה די דומה נצפתה בתשובה לשאלה "באיזה מידה את/ה מרוצה מהאופן בו מתפקדת הדמוקרטיה הישראלית?". שוב, אלו המגדירים עצמם כשמאל אידיאולוגי, אלו מהמגזר הערבי ומצביעי האופוזיציה נותנים ציון נמוך יותר לתפקוד הדמוקרטיה הישראלית ממקביליהם, אם כי

הדירוג הכללי שהמשיבים נתנו לתפקוד הדמוקרטיה הישראלית נמוך בהשוואה לשאלות הקודמות, וכן משיבים חילוניים מביעים אכזבה די דומה לאלו החרדים.

לסוף, עולה תמונה די דומה גם ביחס לשאלה לגבי חוסנה של הדמוקרטיה הישראלית. גם כאן, אלו המגדירים עצמם כימין ומרכז אידיאולוגי, יהודים, ומצביעי הקואליציה מדרגים את חוסנה של הדמוקרטיה הישראלית גבוה יותר ממקביליהם. בשונה מהדפוסים שראינו כלפי השאלות הקודמות, משיבים חילוניים הביעו דירוג אף נמוך מאלו החרדים.

ממצאים אלו עולה תמונה מדאיגה. בעוד לאזרחי ישראל חשוב לחיות תחת שלטון דמוקרטי חסון ומתפקד, את דירוגם הנמוך ניתן לפרש כאכזבה מהאופן שבו השלטון הדמוקרטי הישראלי מתנהל כיום בפועל. בחלק הבא בדו"ח, בו אנו דנים באופן נרחב יותר באופן שבו סבורים אזרחי ישראל כי מאפיינים דמוקרטיים חשובים מתקיימים כיום בישראל, עולה תמונה מורכבת אף יותר.

טבלה 4. עמדות ביחס לדמוקרטיה הישראלית, בחלוקה לקבוצות:

האם לדעתך הדמוקרטיה הישראלית כיום היא חסונה או לא? (10- חסונה מאוד)	באיזו מידה אתה מרוצה מהאופן בו מתפקדת הדמוקרטיה הישראלית (10- מרוצה מאוד)	באיזו מידה לדעתך ישראל הינה מדינה דמוקרטית? (10- דמוקרטית מאוד)	כמה חשוב לך לחיות במדינה עם שלטון דמוקרטי? (10- חשוב מאוד)	
זיהוי עצמי אידיאולוגי				
5.9	6.1	7.4	8.7	ימין
5.1	5.7	6.6	8.9	מרכז
4.2	4.9	5.7	8.9	שמאל
הצבעה למפלגה בקואליציה או אופוזיציה				
6.0	6.1	7.3	8.5	קואליציה
4.8	5.6	6.5	9.0	אופוזיציה
לאום				
5.5	6.0	7.1	8.9	יהודי
4.0	4.4	4.9	8.2	ערבי
מידת דתיות (מדגם יהודי בלבד)				
5.5	5.5	6.7	8.4	חרדי
6.3	6.3	7.4	8.3	דתי-לאומי
5.9	6.3	7.4	8.8	מסורתי
5.1	5.8	7.0	9.2	חילוני

(5) תמיכה בעמדות דמוקרטיות ואנטי-דמוקרטיות בישראל:

עד כה דנו בחשיבותם של מאפיינים שונים של דמוקרטיה שלעיתים קרובות נתפסים ככלליים ואבסטרקטיים ושאינם נוגעים ישירות לסוגיות מרכזיות הנוגעות לשיח הדמוקרטי הישראלי של ימינו. על מנת לאפיין סוגיות אלו, שאלנו את המשיבים שלנו מספר שאלות רלוונטיות.¹ מהממצאים עולה תמונה מורכבת, כאשר חלק מהעמדות בציבור מצביעות על עמדות דמוקרטיות, בזמן שחלק מהעמדות מבטאות עמדות אנטי-דמוקרטיות.

תרשים 4 שלפניכם ממחיש את שיעור ההסכמה של המשיבים עם כלל הסוגיות. ראשית, רוב ברור בציבור הישראלי, 87.9%, סבור כי על מדינת ישראל להבטיח שוויון זכויות חברתי ופוליטי מלא לכל האזרחים, ללא הבדל דת גזע ומין. זוהי עמדה ליברלית בולטת, כאשר למעשה מדובר בעליה של כ-3% ביחס לסקר שערכנו בשנה שעברה. בנוסף, 64.4% מסכימים כי יש להבטיח חופש ביטוי גם לאנשים המתבטאים נגד המדינה—ממצא כמעט זהה ביחס לסקר של 2021.

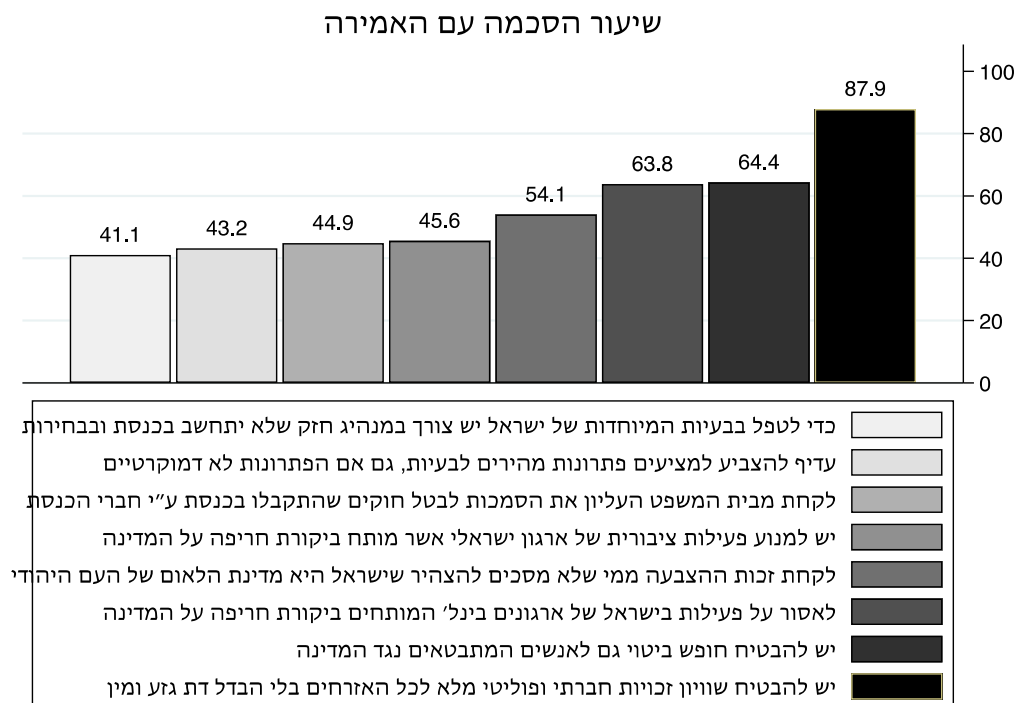
מנגד, רוב בציבור הישראלי, 63.8%, סבור כי יש לאסור על פעילות של ארגונים בינלאומיים הפועלים בישראל ואשר מותחים ביקורת חריפה על המדינה ו-54.1% מסכימים כי יש לקחת את זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי. כמו כן, 45.6% מסכימים יש למנוע מארגון ישראלי המותח ביקורת על המדינה לפעול בישראל. במקרים אלו מדובר בעליה קלה, כ-2%, ביחס לסקר שערכנו בשנה שעברה.

הציבור בישראל מעט מסויג יותר כלפי הסוגיות הבאות. 44.9% מהציבור סבור כי יש לקחת מבית המשפט העליון את הסמכות לבטל חוקים שהתקבלו בכנסת על ידי חברי הכנסת שנבחרו לתפקידם בידי האזרחים – זוהי ירידה של כ-3% ביחס לסקר שערכנו בשנה שעברה. בנוסף, 43.2% מסכימים שכדאי להצביע למנהיגים ולמפלגות שמציעים פתרונות יעילים ומהירים לבעיות שמציקות לציבור, גם אם הפתרונות האלה לא לגמרי מתאימים לעקרונות הדמוקרטיה, זוהי עליה של כ-3% ביחס לסקר שערכנו בשנה שעברה. לבסוף, 41.1% מהציבור בישראל מסכימים כי יש צורך במנהיג חזק שלא יתחשב בכנסת ובבחירות, זוהי עליה גדולה יותר, של כ-6%, ביחס לסקר שערכנו בשנה שעברה.

¹ המשיבים בסקר נדרשו להשיב על השאלות בסקאלה של 1-4 (1- כלל לא מסכים/ה; 2- לא כל כך מסכים/ה; 3- די מסכים/ה; 4- מסכים/ה מאוד). תשובות "לא יודעת/ת" הוצאו מהניתוח. כדי לחשב את אחוז ההסכמה של המשיבים עם כל סוגיה, התשובות "מסכים/ה" ו"די מסכים/ה" נחשבו כ-"מסכים/ה" ואילו תשובות "כלל לא מסכים/ה" ו-"לא כל כך מסכים/ה" נחשבו כ-"לא מסכים/ה".

תרשים 4. הסכמה עם אמירות שונות בנוגע לדמוקרטיה הישראלית:

מקרא: הסקאלות השונות בתרשים נעות בין 0 ל-100 אחוזים.

הבדלים בין קבוצות פוליטיות שונות:

בחלוקה לפי קבוצות פוליטיות בולטות (ראו טבלה 5) ניכרים הבדלים משמעותיים בין חברי הקבוצות האידיאולוגיות השונות, כמו גם בין מצביעים למפלגות הקואליציה למצביעים למפלגות האופוזיציה, בנוגע למידת ההסכמה עם אותן אמירות הנוגעות לדמוקרטיה הישראלית.

בזמן שרוב ברור (למעלה מ-79.8%) מכלל חברי הקבוצות האידיאולוגיות מסכימים כי יש להבטיח חופש ביטוי גם לאנשים המתבטאים נגד המדינה, רק רוב קטן (48.5%) מקרב אלו שהזדהו כימין אידיאולוגי הסכימו כי המדינה צריכה להבטיח שוויון זכויות חברתי ופוליטי מלא לכל האזרחים בלי הבדל דת גזע ומין. זאת, לעומת 73% מאלו שהזדהו כמרכז, ו-90.3% מאלו שהזדהו כשמאל אידיאולוגי.

הבדלים נוספים ומשמעותיים יותר קיימים בנוגע לאמירות באשר לאיסור פעילות של ארגונים בינלאומיים הפועלים בישראל ואשר מותחים ביקורת חריפה על המדינה, לקיחת זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישאל היא מדינת הלאום של העם היהודי, ולקיחת הסמכות לבטל חוקים שהתקבלו בכנסת על ידי חברי הכנסת מבית המשפט העליון. בכל המקרים האלו, רוב בולט בקרב הימין האידיאולוגי (64% ומעלה) מסכים עם האמירות, בזמן שרק מיעוט בקרב השמאל האידיאולוגי (לכל היותר 29.8%) מסכים עמן. המרכז האידיאולוגי ממוקם בין

הצדדים השונים, כאשר בקרבו אין הסכמה גורפת ביחס לאמירות אלו (30% עד 56.4% אחוזי הסכמה).

הבדלים דומים ישנם גם בין מצביעים למפלגות הקואליציה לעומת התשובות של מצביעים למפלגות האופוזיציה, כאשר תומכי האופוזיציה נוטים לעמדות ליברליות יותר ולהתנגד לאיסור פעילות של ארגונים בינלאומיים, ללקיחת זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישאל היא מדינת הלאום של העם היהודי, וללקיחת הסמכות לבטל חוקים שהתקבלו בכנסת על ידי חברי הכנסת מבית המשפט העליון, ואילו תומכי הקואליציה נוטים להסכים להן.

יש הבדלים גם בין קבוצות עם מידת דתיות שונה בקרב היהודים במדגם. בעוד חילוניים ומסורתיים מביעים עמדות ליברליות יותר, חרדים ודתיים-לאומיים מציגים עמדות נגדיות. לדוגמה, בעוד 90.9% מהחרדים מסכימים כי יש להגביל את בית המשפט העליון, רק 25.4% מהחילוניים מביעים הסכמה עם כך. אם כי, בחלק מהמקרים קבוצת החילוניים הינה הליברלית ביותר, בעוד המסורתיים דומים יותר בדעותיהם לקבוצות האחרות. לדוגמה, מידת ההסכמה עם כך שיש לקחת זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישאל היא מדינת הלאום של העם היהודי, עומדת על 82.9% עבור החרדים, 78.5% עבור הדתיים-לאומיים ו-70.9% עבור המסורתיים. זאת בעוד מידת ההסכמה של החילוניים עומדת על 44.1%. דפוס דומה ניתן למצוא עבור מידת ההסכמה כי לעיתים יש להצביע למפלגות ומנהיגים המציעים פתרונות יעילים גם על חשבון עקרונות דמוקרטיים וכי יש לאסור פעילות של ארגון בינלאומי המותח ביקורת חריפה על ישראל.

טבלה 5. שיעור הסכמה (%) עם אמירות שונות הנוגעות לדמוקרטיה הישראלית:

יש להבטיח חופש ביטוי גם לאנשים המתבטאים נגד המדינה	המדינה צריכה להבטיח שוויון זכויות חברתי ופוליטי מלא לכל האזרחים בלי הבדל דת גזע ומין	יש לאסור על פעילות של ארגונים בינלי הפועלים בישראל ואשר מותחים ביקורת חריפה על המדינה	יש לקחת את זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי	יש למנוע פעילות ציבורית של ארגון ישראלי אשר מותח ביקורת חריפה על המדינה	צריך לקחת מבית המשפט העליון את הסמכות לבטל חוקים שהתקבלו בכנסת על ידי חברי הכנסת	עדיף להצביע למנהיגים ולמפלגות שמציעים פתרונות ומהירים לבעיות, גם אם הפתרונות לא לגמרי מתאימים לדמוקרטיה	כדי לטפל בבעיות המיוחדות של ישראל יש צורך במנהיג חזק שלא יתחשב בכנסת ובבחירות
זיהוי עצמי אידיאולוגי							
ימין	79.8	48.5	82.8	75.7	59.6	52.3	48.1
מרכז	93.9	73.0	56.4	43.8	40.5	36.7	34.6
שמאל	98.5	90.3	29.8	18.7	21.3	28.7	30.7
הצבעה למפלגה בקואליציה או אופוזיציה							
קואליציה	78.4	44.9	86.5	79.2	66.4	58.3	52.5
אופוזיציה	94.5	78.4	46.9	35.4	31.6	31.0	31.0
לאום							
יהודי	86.2	59.8	68.9	59.6	48.3	40.8	38.0
ערבי	97.1	88.8	35.5	25.0	31.1	55.2	56.9
מידת דתיות (מדגם יהודי בלבד)							
חרדי	79.3	42.3	85.9	82.9	65.7	51.9	47.5
דתי-לאומי	72.8	47.0	88.3	78.5	57.5	50.4	38.6
מסורתי	86.5	52.8	80.5	70.9	58.4	50.7	50.2
חילוני	90.8	70.2	54.7	44.1	37.5	31.7	29.9

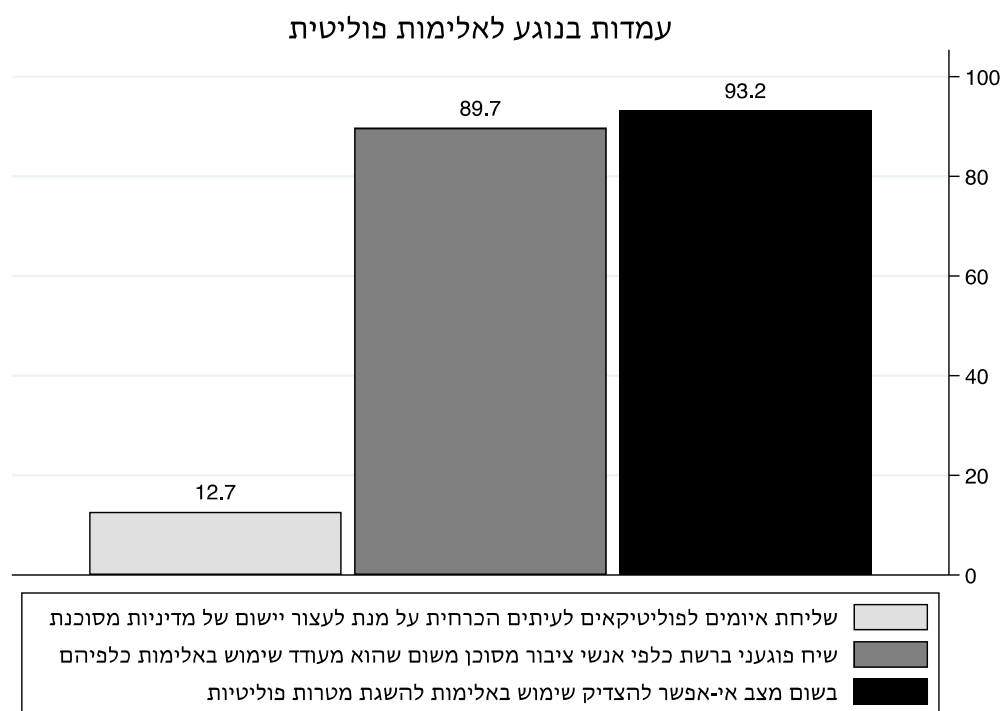

(6) עמדות בנוגע לאלימות פוליטית:

ניכרת הסכמה גורפת בציבור הישראלי כי אין מקום בחברה הישראלית לאלימות פוליטית. המשיבים בסקר נשאלו באיזו מידה הם מסכימים או לא מסכימים עם המשפטים הבאים: (1) "בשום מצב אי-אפשר להצדיק שימוש באלימות להשגת מטרות פוליטיות", (2) "שליחת איומים ומסרים מאיימים לפוליטיקאים הינה לעיתים הכרחית על מנת לעצור יישום של מדיניות מסוכנת", ו-(3) "שיח מתלהם ופוגעני ברשת כלפי אנשי ציבור הינו מסוכן משום שהוא מעודד שימוש באלימות כלפיהם".²

93.2% מהציבור מסכים כי אלימות לשם השגת מטרות פוליטיות אינה מוצדקת תחת שום תנאי שהוא. 89.7% הסכימו כי שיח מתלהם ופוגעני נגד נבחר ציבור הוא מסוכן ועלול לייצר אלימות כנגדם. לבסוף, 12.7% הסכימו שיש להשתמש באיומים כלפי נבחר ציבור על מנת למנוע יישום של מדיניות מסוכנת. משמע, רוב ברור בציבור הישראלי (87.3%) סבור כי אין לשלוח איומים כלפי פוליטיקאים גם אם הם מקדמים מדיניות מסוכנת לדמוקרטיה הישראלית.

תרשים 5. עמדות בנוגע לאלימות פוליטית:

מקרא: הסקאלות השונות בתרשים נעות בין 0 ל-100 אחוזים.

² המשיבים נדרשו להשיב על השאלה בסקאלה של 1-4 (1- כלל לא מסכים/ה; 2- לא כל כך מסכים/ה; 3- די מסכים/ה; 4- מסכים/ה מאוד). תשובות "לא יודעת" הוצאו מהניתוח. כדי לחשב את אחוז ההסכמה של המשיבים עם כל שאלה, התשובות "מסכים/ה" ו"די מסכים/ה" נחשבו כ-"מסכים/ה" ואילו תשובות "כלל לא מסכים/ה" ו-"לא כל כך מסכים/ה" נחשבו כ-"לא מסכים/ה".

הבדלים בין קבוצות פוליטיות שונות:

בחלוקה לפי קבוצות פוליטיות שונות (ראו בטבלה 6), הרי שנדמה שבשאלות אלו ישנה ההסכמה הנרחבת ביותר בין הקבוצות בהשוואה לשאר הנושאים בדו"ח זה, כאשר רוב מוחלט בקרב כלל הקבוצות מתנגד אלימות פוליטית. בקרב קבוצות אידיאולוגיות שונות, לא נמצא הבדל משמעותי שכן מידת ההסכמה של כל קבוצה עומדת בין כ-93% ל-94% עבור האמירה כי אין להצדיק אלימות לשום מטרה פוליטית, בין כ-89% ל-90% עבור האמירה כי שיח מתלהם עלול להיות מסוכן ולבסוף בין כ-11.5% ל-13% עבור האמירה כי לעיתים הכרחי לשלוח איומים לפוליטיקאים כדי לעצור יישום מדיניות מסוכנת. דמיון רב קיים גם בתשובות של מצביעים למפלגות הקואליציה ומצביעים למפלגות האופוזיציה.

הבדלים נמצאו בקרב יהודים וערבים במדגם וכן בין רמות דתיות שונות. בעוד 95.5% מהמשיבים היהודים הסכימו כי אין להצדיק אלימות כדי להשיג מטרות פוליטיות, 81.2% מהמשיבים הערבים הסכימו עם אמירה זו. פער דומה ניתן למצוא עבור האמירה כי שיח מתלהם ופוגעני הוא מסוכן, כאשר מידת ההסכמה בקרב משיבים יהודים עומדת על 90.8% ואצל משיבים ערבים על 83.9%. גם עבור האמירה כי שליחת איומים לפוליטיקאים הינה הכרחית בעלת מידת הסכמה שונה בין יהודים וערבים, כאשר מידת ההסכמה של אלו הראשונים היא 10.9% ושל האחרונים 22.1%.

בבחינת מידת דתיות, אנו רואים כי מידת ההסכמה בין הקבוצות דומה עבור האמירה כי אלימות לשם השגת מטרות פוליטיות אינה מוצדקת, אך יש הבדל עבור שני ההיגדים האחרים. קבוצת החרדים מציגה מידת הסכמה של 86.1% עם כך ששיח מתלהם כנגד פוליטיקאים הינו מסוכן, בעוד השאר יחסית תמימי דעים ומידת הסכמתם נעה בין 90% ל-93%. עבור ההיגד האחרון, שליחת איומים לפוליטיקאים, ניתן לראות שחילוניים ודתיים-לאומיים מתנגדים יותר מאשר החרדים והמסורתיים. מידת ההסכמה של אלו הראשונים עומדת על בין 8% ל-9.6%, בעוד של אלו האחרונים עומדת על בין 11.1% ל-15.1%.

ממצאים אלו ממחישים כי רוב גדול בציבור הישראלי אינו מקבל אלימות פוליטית מכל סוג שהיא, הגם שישנם פערים מסוימים בין המגזר היהודי והערבי וכן בין קבוצות עם רמות דתיות שונות: הציבור הערבי מציג סבלנות מעט גדולה יותר, אם כי עדיין יחסית קטנה, לאלימות פוליטית מסוימת, וכך גם הציבור החרדי והמסורתי.

טבלה 6. עמדות בנוגע לאלימות פוליטית:

שליחת איומים ומסרים מאיימים לפוליטיקאים הינה לעיתים הכרחית על מנת לעצור יישום של מדיניות מסוכנת	שיח מתלהם ופוגעני ברשת כלפי אנשי ציבור הינו מסוכן משום שהוא מעודד שימוש באלימות כלפיהם	בשום מצב אי- אפשר להצדיק שימוש באלימות להשגת מטרות פוליטיות	
זיהוי עצמי אידיאולוגי			
13.1	89.4	94.1	ימין
12.4	89.8	93.3	מרכז
11.6	90.3	91.3	שמאל
הצבעה למפלגה בקואליציה או אופוזיציה			
13.5	88.7	93.6	קואליציה
11.6	91.6	93.4	אופוזיציה
לאום			
10.9	90.8	95.5	יהודי
22.1	83.9	81.2	ערבי
מידת דתיות (מדגם יהודי בלבד)			
11.1	86.1	95.9	חרדי
7.9	92.7	93.5	דתי-לאומי
15.1	93.2	96.5	מסורתי
9.6	90.2	95.4	חילוני

מקרא: שיעור, מ-0 עד 100 אחוזים, של הסכמה עם המשפט.

(7) יחסי יהודים-ערבים:

השסע המגזרי בין יהודים וערבים בישראל הינו בין השסעים המרכזיים היודעים בחברה הישראלית מראשית קום המדינה. על מנת לבחון את יחסים של יהודים וערבים האחד לשני, תוך דגש על קבלת שירותים מחברי הקבוצה האתנית אליה הוא/היא שייך/ת, או מחברי הקבוצה האתנית השנייה, בנושאים הבאים: קבלת טיפול רפואי מרופא יהודי/ה או ערבי/ה, סיוע בשיפוץ הבית משיפוצניק/ית יהודי/ה או ערבי/ה, וסיוע בתיקון הרכב ממוסכניק/ית יהודי/ה או ערבי/ה. המשיבים נדרשו להשיב האם מעדיפים לקבל טיפול מרופא/ה יהודי/ה או ערבי/ה, או כי הדבר אינו משנה להם כלל; ובשתי השאלות לגבי העדפת בעלי מקצוע, הם נשאלו האם הם מעדיפים לפנות לשיפוצניק/ית (או מוסכניק/ית) יהודי/ה או ערבי/ה, או שזה לא משנה להם. שאלות אלו נועדו לבחון, במידה מסוימת, מרחק חברתי מחברי הקבוצה האתנית השנייה, לצד אמון בין-אישי בחברי הקבוצה האתנית אליה משתייך המשיב.

ניתן לראות כי רוב ברור מהמשיבים, הן יהודים והן ערבים, מציינים כי הדבר אינו משנה להם כלל. בנוגע לקבלת טיפול מרופא/ה יהודי/ה או רופא/ה ערבי/ה, רוב גדול – 64.8% מהמשיבים היהודים ו-90.2% מהמשיבים הערבים – ענה שהדבר לא משנה לו. כך, בשאלה בנוגע לקבלת סיוע בשיפוץ הבית רוב בקרב משיבים יהודים (54.7%) וערבים (81%) דיווחו כי הדבר לא היה משנה להם. תמונה דומה התקבלה גם ביחס לשאלה של קבלת סיוע בתיקון הרכב ממוסכניק, רוב בקרב משיבים יהודים (57.3%) וערבים (84.6%) דיווחו כי אין הדבר משנה להם.

עם זאת, ניכר שבקרב משיבים יהודים ישנה העדפה גדולה יותר לקבלת סיוע כלשהו מחברי הקבוצה האתנית שלהם מאשר בקרב משיבים ערבים. כך, 34.4% מהמשיבים היהודים ציינו כי היו מעדיפים רופא/ה יהודי/ה, לעומת 6.3% מהמשיבים הערבים שצינו שהיו מעדיפים רופא ערבי. 0.8% מהמשיבים היהודים ו-3.5% מהמשיבים הערבים דיווחו כי היו מעדיפים רופא מהקבוצה האתנית השנייה (ראו תרשים 6א להלן).

פערים דומים קיימים גם בנוגע לבעלי המקצוע השונים. 42.1% מהמשיבים היהודים ו-18.2% מהמשיבים הערבים דיווחו כי הם מעדיפים שיפוצניק מהקבוצה האתנית שלהם. 3.2% מהמשיבים היהודים ו-0.8% מהמשיבים הערבים דיווחו כי היו מעדיפים שיפוצניק מהקבוצה האתנית השנייה. כאשר נשאלו לגבי העדפה של נותן/ת שירות מוסכניק/ית, 40.1% מהמשיבים היהודים ו-12.6% מהמשיבים הערבים דיווחו כי הם מעדיפים מוסכניק מהקבוצה האתנית שלהם. 2.6% מהמשיבים היהודים ו-2.8% מהמשיבים הערבים דיווחו כי היו מעדיפים מוסכניק מהקבוצה האתנית השנייה (ראו תרשימים 6ב ו-6ג בהתאמה).

יש לציין כי בהשוואה לסקר שערכנו בשנה שעברה ישנה עליה, בכל שלושת השאלות, בשיעור היהודים אשר מעדיפים לקבל סיוע כלשהו מחברי הקבוצה האתנית שלהם: עליה של כ-4% ביחס לשנה שעברה ברצון לקבל טיפול מרופא/ה יהודי/ה, עליה של כ-6% ביחס לשנה שעברה ברצון להעסיק שיפוצניק/ית יהודי/ת, ועליה של לא פחות מ-10% ביחס לשנה שעברה ברצון לקבל שירות לתיקון הרכב ממוסכניק/ית יהודי/ת.

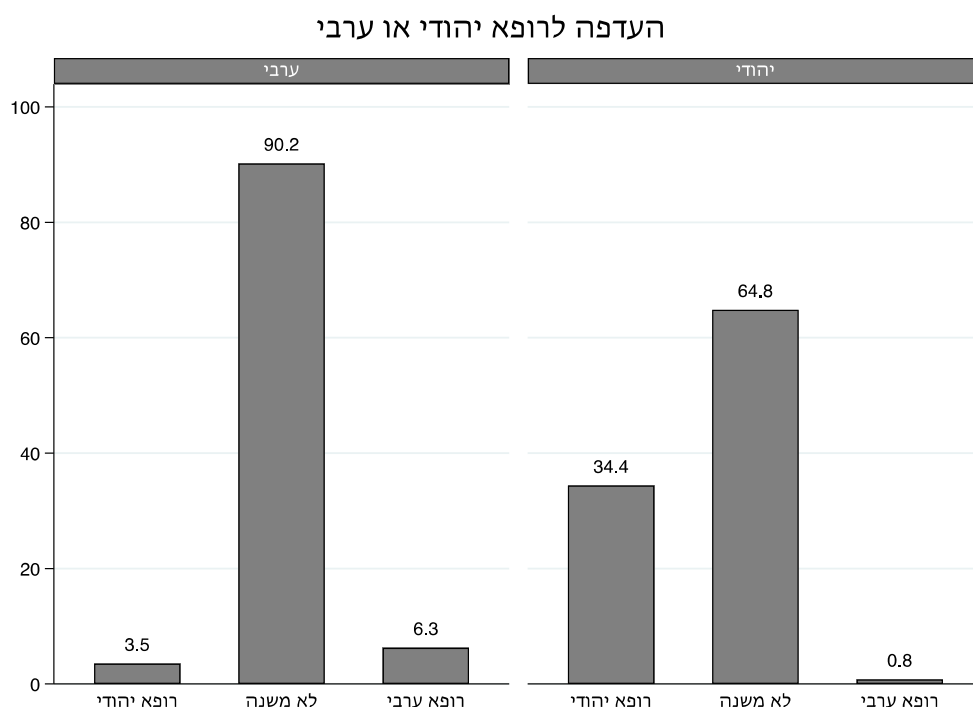

מנגד, אין מגמה דומה בקרב המשיבים הערבים ביחס לשנה שעברה בקבלת סיוע כלשהו מחברי הקבוצה האתנית שלהם. ישנה ירידה קלה של כ-2% ביחס לשנה שעברה ברצון לקבל טיפול מרופא/ה ערבי/ה, ירידה של כ-9% ביחס לשנה שעברה ברצון להעסיק שיפוצניק/ית ערבי/ית, ועליה של כ-7% ביחס לשנה שעברה ברצון לקבל שירות לתיקון הרכב ממוסכניק/ית יהודי/ת.

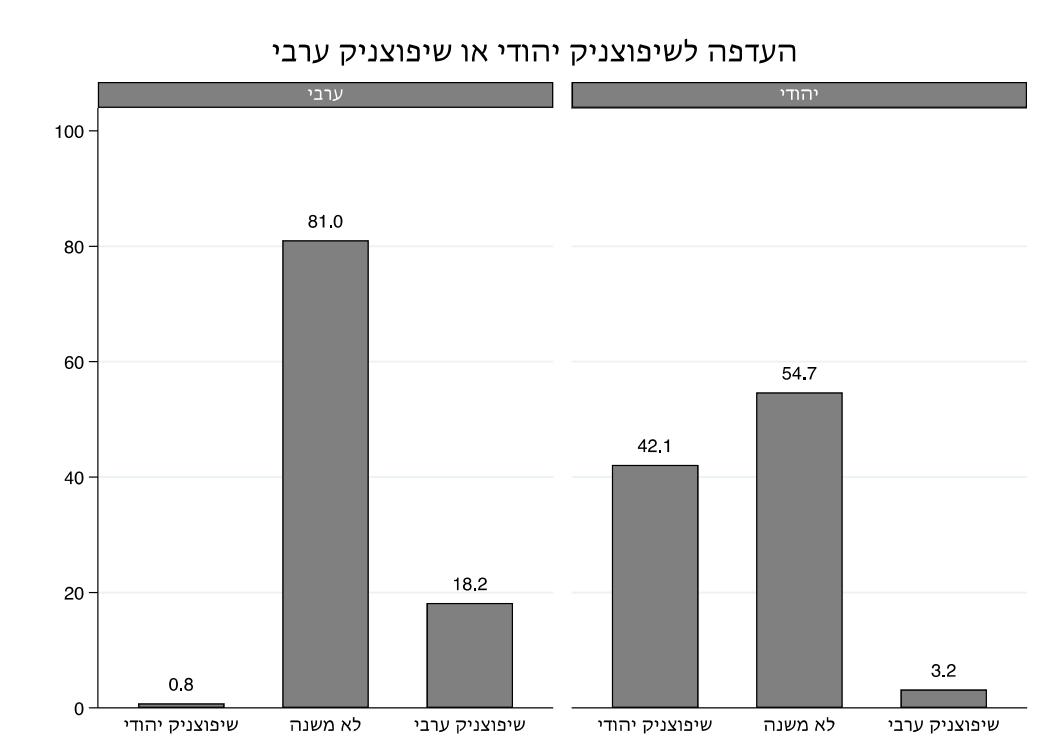
ממצאים אלו מצביעים על כך שישנו רוב בקרב חברי הקבוצות האתניות השונות אשר איננו מדווח על חשש ממפגשים בין-אישיים קרובים עם חברי הקבוצה האתנית השנייה, וזאת למרות המתרחשות הפוליטית הפוקדת את ישראל בשנים האחרונות ומעלה מחדש את השסע הדתי-לאומי לפני השטח. עם זאת, בקרב הציבור היהודי ישנה עליה מסוימת בהעדפה לקבלת טיפול מנותני שירות יהודים, דבר שייתכן שיש בו כדי להצביע על מרחק חברתי גדול יותר ועוינות גדולה יותר ביחס לערבי ישראל.

תרשים 6. העדפה לבעל מקצוע יהודי או ערבי :

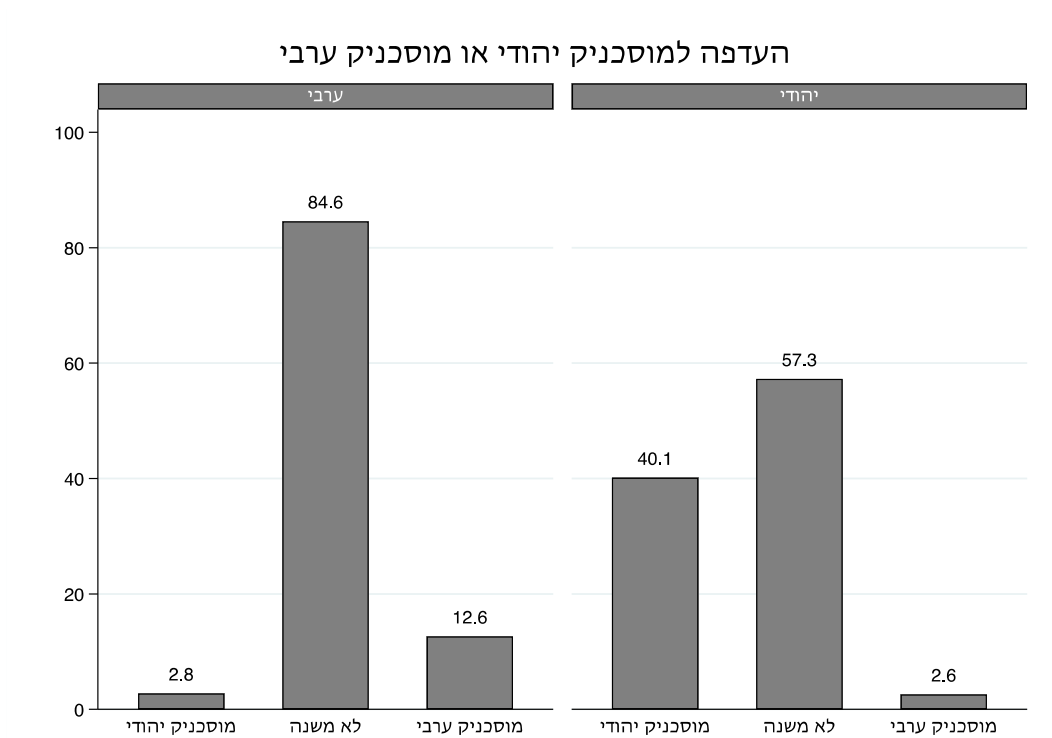
תרשים 6א: העדפה לרופא יהודי או רופא ערבי :

תרשים 6: העדפה לשיפוצניק יהודי או שיפוצניק ערבי :

תרשים 6ג: העדפה למוסכניק יהודי או מוסכניק ערבי :

מקרא: הסקאלות השונות בתרשימים 6א-6ג נעות בין 0 ל-100 אחוזים.

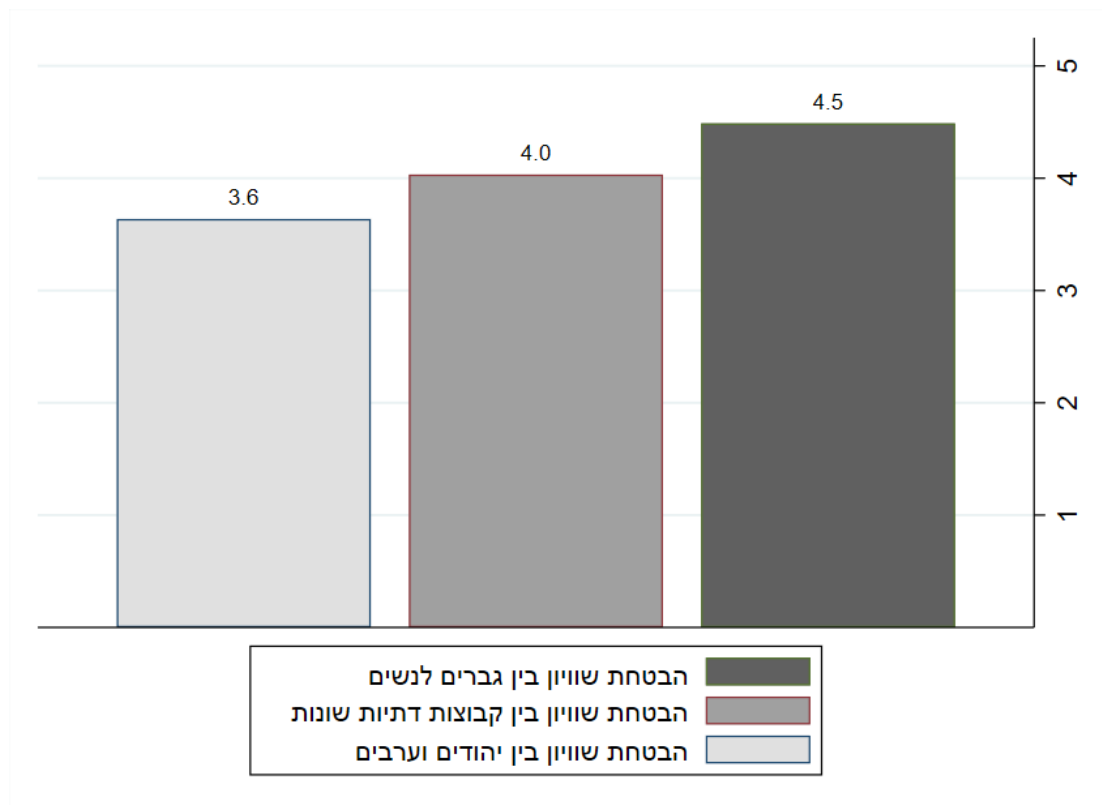

(8) קידום שוויון בין קבוצות שונות:

המשיבים בסקר נשאלו גם על עמדותיהם בנוגע לקידום שוויון בין יהודים וערבים, בין קבוצות דתיות שונות, ובין גברים לנשים, כאשר הם נתבקשו לענות בסקאלה מ-1 (כלל לא) ל-5 (במידה רבה מאוד). בכלליות, המשיבים בסקר סברו שעל המדינה לקדם שוויון בכל אחד משלוש המקרים, כאשר התמיכה הרבה ביותר הייתה תמיכה בקידום שוויון בין גברים לנשים, ואילו התמיכה הנמוכה ביותר הייתה תמיכה בקידום שוויון בין יהודים וערבים.

הציון הממוצע במדגם בתשובה לשאלה של תמיכה בקידום שוויון בין גברים לנשים הוא 4.5 (כאשר הציון המקסימלי הוא 5), עליה קלה לעומת ממוצע 4.4 בשנה שעברה. 68% מהמשיבים בסקר בחרו בתשובה "במידה רבה מאוד" (בשנה שעברה—60%), עוד 20% בחרו בתשובה "במידה רבה" (24% בשנה שעברה), ואילו רק 4% ענו "כלל לא" או "במידה מועטה" (6% בשנה שעברה). תמיכה מעט נמוכה יותר נרשמה בקידום שוויון בין קבוצות דתיות שונות, כאשר הציון הכולל במדגם בנוגע לשאלה זו הינו 4.0, ירידה קלה לעומת ממוצע של 4.1 בשנה שעברה. 75% מהמדגם בחרו בתשובות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה" (77% בשנה שעברה), כאשר מנגד 9% ענו "כלל לא" או "במידה מועטה" (8% בשנה שעברה). התמיכה הנמוכה ביותר ניתנה לקידום שוויון בין יהודים וערבים, עם ציון ממוצע של 3.6, ירידה קלה לעומת ממוצע של 3.7 בשנה שעברה. 60% בחרו בתשובות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה" (63% בשנה שעברה), כאשר מנגד 20% ענו "כלל לא" או "במידה מועטה" (17% בשנה שעברה). הממצאים מוצגים בתרשים 7.

תרשים 7. תמיכה בקידום שוויון בין קבוצות שונות:

מקרא: הסקאלה בתרשים נעה בין 1 (כלל לא) ל-5 (במידה רבה מאוד).

בחלוקה לקבוצות פוליטיות מרכזיות, ישנם הבדלים משמעותיים בנוגע לחלק מהשאלות. כפי שניתן לראות בטבלה 7 אין הבדלים משמעותיים בין הקבוצות השונות – כולל בין גברים לנשים – בתשובה לשאלה בנוגע לקידום שוויון בין גברים לנשים. מנגד, ישנם הבדלים בין הקבוצות האידאולוגיות השונות בנוגע לקידום שוויון בין קבוצות דתיות שונות, ובעיקר ביחס לקידום שוויון בין יהודים וערבים, כאשר אלו המזהים עצמם כימין אידאולוגי מביעים תמיכה נמוכה יותר בכך – הגם שעדיין יותר מציון ניטרלי של 3 – בזמן שאלו המזהים עצמם מרכז, ובעיקר אלו המזהים עצמם שמאל, נוטים לתמוך במידה רבה בקידום שוויון בין קבוצות דתיות שונות ובין יהודים וערבים באופן משמעותי יותר. ממצאים אלו דומים מאוד לממצאי הסקר של המכון שפורסמו בשנה שעברה.

טבלה 7. תמיכה בקידום שוויון בין קבוצות שונות בישראל:

קידום שוויון בין יהודים וערבים (1- כלל לא ; 5- במידה רבה מאוד)	קידום שוויון בין קבוצות דתיות שונות (1- כלל לא ; 5- במידה רבה מאוד)	קידום שוויון בין גברים ונשים (1- כלל לא ; 5- במידה רבה מאוד)	
זיהוי עצמי אידאולוגי			
3.0	3.8	4.4	ימין
4.0	4.1	4.6	מרכז
4.5	4.5	4.7	שמאל
הצבעה למפלגה בקואליציה או אופוזיציה			
3.0	3.8	4.3	קואליציה
4.1	4.2	4.7	אופוזיציה
לאום			
3.4	3.9	4.5	יהודי
4.6	4.6	4.5	ערבי
מידת דתיות (מדגם יהודי בלבד)			
2.6	4.0	3.9	חרדי
2.9	3.8	4.2	דתי-לאומי
3.4	3.9	4.6	מסורתי
3.8	4.0	4.7	חילוני
מגדר			
3.7	4.0	4.4	גבר
3.6	4.1	4.6	אישה

מקרא : התשובות ניתנו בסקאלה של 1-5 (1- כלל לא ; 5- במידה רבה מאוד).

כשאלה נוספת בנוגע לשוויון בין יהודים וערבים בישראל, שאלנו את המשיבים באיזו מידה הם מסכימים או לא מסכימים עם המשפט לפיו "בישראל צריכות להיות לאזרחים היהודים יותר זכויות מאשר לאזרחים הלא-יהודים".³ 33.3% מהציבור הסכימו כי בישראל צריכות להיות לאזרחים היהודים יותר זכויות מאשר לאזרחים הלא-יהודים—ירידה קטנה ביחס לשנה שעברה, אז ענו כך 34.5%. כפי שניתן היה לצפות, ישנם הבדלים משמעותיים במידת ההסכמה עם משפט זה בקרב קבוצות פוליטיות מרכזיות, רמות דתיות ובין יהודים וערבים. בקרב אלו שהגדירו עצמם ימין מבחינה אידיאולוגית, 53% הסכימו עם המשפט, לעומת 19% מאלו שהגדירו עצמם מרכז ו-7% מאלו שהגדירו עצמם שמאל—אלו הם ממצאים כמעט זהים לממצאים משנה שעברה (54%, 21%, ו-9%, בהתאמה). בכל הקשור להבדלים ברמות ההסכמה בין יהודים לערבים אזי 38.5% מהמשיבים היהודים בסקר הסכימו עם המשפט, זוהי ירידה קלה ביחס לשנה שעברה אז 42% מהיהודים הסכימו עם המשפט. מנגד, 7% מהמשיבים הערבים הסכימו עם המשפט, זוהי עליה קלה ביחס לשנה שעברה, אז 4% מהערבים הסכימו עם המשפט. לבסוף, מבחינת רמת דתיות 66% מהחרדים הסכימו עם המשפט, לצד 58% מהמסורתיים ו-48% מהמסורתיים לעומת 23% בלבד מהחילוניים.

³ אפשרויות התשובה לשאלה זו: מאד מסכים, די מסכים, לא כל כך מסכים, בכלל לא מסכים). לאחר מכן איחדנו את תשובות 1 ו-2 (אי הסכמה) ואת תשובות 3 ו-4 (הסכמה) וחישובנו את שיעור המשיבים שהסכימו עם המשפט.

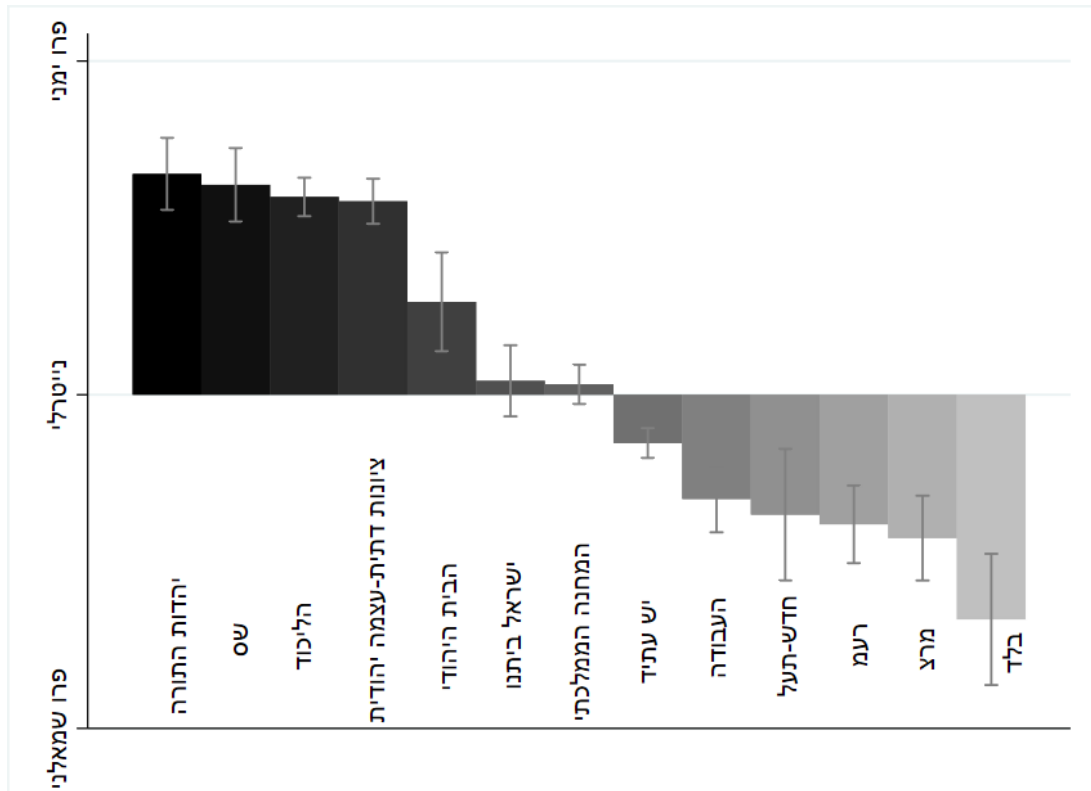
(9) קיטוב פוליטי חברתי-רגשי—יחס לימנים ושמאלנים:

לבסוף, שאלנו את המשיבים שלנו מספר שתי שאלות המודדות "קיטוב חברתי-רגשי" (להלן קיטוב חברתי), זהו מדד הבוחן עוינות בין יריבים פוליטיים, בדגש על המידה בה חברי מפלגה או גוש אידיאולוגי כלשהו מעריכים את חברי הקבוצה שלהם באופן חיובי יותר מאשר את חברי הקבוצה היריבה. בפרט, המשיבים בסקר נשאלו לגבי יחסם לימנים ושמאלנים, בסקאלה של 0 (דחייה ושנאה) עד 10 (תמיכה ואהדה). כדי ליצור את המדד של "קיטוב חברתי", החסרנו את התשובות לשאלה על יחס לשמאלנים מהתשובות לשאלה על יחס לימנים, ויצרנו סקאלה שנעה מ-1 ל-1, בה 1 משמעו היחס החיובי ביותר כלפי ימנים והעוין ביותר כלפי שמאלנים, ואילו 1- משמעו היחס החיובי ביותר כלפי שמאלנים והעוין ביותר כלפי ימנים.

בקרב ימנים, ישנו יחס חיובי הרבה יותר לימנים מאשר לשמאלנים, עם ממוצע של 0.41. מנגד, בקרב שמאלנים ישנו יחס חיובי הרבה יותר לשמאלנים מאשר לימנים, עם ממוצע של -0.31. ובקרב תומכי מרכז ישנו למעשה יחס נייטרלי, עם ממוצע של -0.02. בחלוקה לפי הצבעה למפלגות הקואליציה או האופוזיציה, ניכר כי למצביעים למפלגות הקואליציה יש יחס חיובי הרבה יותר לימנים מאשר לשמאלנים, עם ממוצע של 0.45. מנגד, בקרב מצביעי האופוזיציה ישנו יחס נייטרלי, עם העדפה קלה לשמאל—ממוצע של -0.12. תרשים 8 מציג את רמת הקיטוב החברתי בקרב מצביעי שלוש עשרה המפלגות שזכו בבחירות לכנסת ביותר מאחוז אחד מהקולות. ניתן לראות בבירור כי בקרב מצביעי כל מפלגות הקואליציה, המופיעות בצד שמאל של התרשים, ישנו יחס חיובי הרבה יותר לימנים מאשר לשמאלנים. מנגד, ישנו מנעד רחב יותר בקרב מצביעי שאר המפלגות בנוגע ליחסם לימנים ושמאלנים.

תרשים 8. קיטוב חברתי, בחלוקה להצבעה למפלגות השונות:

מקרא: הסקאלה בתרשים נעה בין -0.75 (פרו שמאלני) לבין 0.75 (פרו ימני), כאשר 0 משמעו נייטרלי.

נספח - מתודולוגיה:

צוות המכון לחירות ואחריות בבית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה באוניברסיטת רייכמן הכין את השאלות לסקר וניתח לאחר מכן את הנתונים. הסקר נערך על ידי חברת גיאוקרטוגרפיה, אשר עורכת סקרים מקוונים בישראל. הסקר נערך בתאריכים 6–18 בדצמבר 2022. הנתונים בסקר נאספו באופן מקוון.

במצטבר, 1,543 משיבים בני 18 ויותר השלימו את הסקר. מתוכם, 1,278 משיבים יהודים ו-265 משיבים ערבים.⁴ טעות הדגימה המרבית לכלל מדגם הינה 2.5% ברמת ביטחון של 95%.

המשיבים היהודים מהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל, בפילוח של מגדר, קבוצות גיל, מחוז בארץ, ומידת דתיות. בנוסף, המשיבים הערבים מהווים מדגם שהינו קרוב לזה המייצג את האוכלוסייה הערבית הבוגרת בישראל בפילוח של מגדר, קבוצות גיל, מחוז בארץ, ומידת דתיות, כאשר ישנה דגימת חסר של משיבים גברים, משיבים מאזור הדרום, ומשיבים בני 40 ומעלה.

סטטיסטיקה תיאורית בסיסית של המשיבים בסקר על פני מספר משתנים בולטים מוצגת להלן בטבלה 8, כאשר מוצגת השוואה לנתוני סקר הבחירות בישראל⁵ (Israeli National Election Study) ממרץ 2021, שזהו הסקר ההסתברותי המייצג העדכני ביותר הכולל נתונים דומים. ניתן לראות כי ישנן סטיות קלות בין הסקר שערכנו בדצמבר 2022 לבין נתוני סקר מרץ 2021 של ה-INES בכל הנוגע לשיעור הנשים, שיעור היהודים, ושיעור בעלי השכלה אקדמית במדגם, כמו גם בנוגע למידת הדתיות של המשיבים היהודים בסקר הנוכחי. המשיבים במדגם שלנו הינם, בממוצע, גם מעט צעירים יותר מאשר מדגם ה-INES. בנוסף, ישנה דגימת חסר של משיבים מהשמאל האידאולוגי לצד דגימת יתר של משיבים מהימין האידאולוגי.

⁴ השאלון תורגם לערבית כך שמשויבים ערבים יכולים היו לבחור אם לענות על השאלון בעברית או בערבית.

⁵ ראו בכתובת הזו: <https://www.tau.ac.il/~ines>

טבלה 8. סטטיסטיקה תיאורית של המשיבים בשני הסקרים עם השוואה לסקר ה-INES מ-2021:

סקר הבחירות בישראל – מרץ 2021	סקר דצמבר 2022	
47.3 (18.0)	41.8 (15.3)	גיל (ממוצע, סטיית תקן)
52.2%	54.2%	נשים (שיעור במדגם)
81.4%	82.8%	יהודים (שיעור במדגם)
47.8%	52.4%	השכלה אקדמית כלשהי (שיעור במדגם)
מידת דתיות (שיעור מקרב היהודים במדגם)		
50.7%	50.9%	חילוני
26.9% ⁶	24.7%	מסורתי
12.0%	12.4%	דתי-לאומי
10.4%	12.0%	חרדי
הגדרה עצמית: ימין-שמאל אידיאולוגי (שיעור במדגם)		
44.3%	52.5%	ימין
21.4%	24.6%	מרכז
34.3%	22.9%	שמאל

מקרא: השאלה שבחנה הגדרה עצמית על ציר ימין-שמאל אידיאולוגי כללה שבע אפשרויות תשובה, כאשר 1 משמעו ימין, 4 משמעו מרכז, ו-7 משמעו שמאל. אלו שענו 1-3 הוגדרו כ-"ימין", אלו שענו 4 הוגדרו "מרכז", ואלו שענו 5-7 הוגדרו "שמאל".

⁶ קטגוריה זו כוללת הן משיבים שענו שהם "מסורתיים", דתיים" והן משיבים שענו שהם "מסורתיים, לא כל כך דתיים".